

los, ut eum locis expelleret, forensi strepitu controversiaque confligit, contentiosus habitus est a vobis: quanto minus debet contentiosus putari, qui non pro usurpanda vel auferenda, sed pro communicanda hereditate cœlestium eis¹ qui aliter sapiunt, fideliter disputat? *Scriptum est*, inquis, *In aures imprudentis noli quidquam dicere, ne irrideat sensatos sermones tuos* (Prov. xxiii, 9). Nolite nobis in aures quasi secretum dicere, si non prudentes putatis: sicut nec Christus in aures Pharisæorum dicebat, quod tamen ad eos refellendos ipsis audientibus proferebat. Palam nobis ostendite, ut si non corrigimur, vincamur, quomodo vos si ad unitatem veneritis, maculet orbis christianus, quos damnatus² non maculat Felicianus. *Est scriptum*, « *Noli respondere imprudenti secundum imprudentiam ejus, ne similis fias illi.* » Nonne ibi sequitur, « *Sed responde illi contra imprudentiam ejus, ne sibi sapiens videatur* » (Id. xxvi, 4, 5)? Hoc et vos facite; nolite responsione vestra nostræ quam putatis imprudentiæ consentire, sed unde possit redargui, respondete. Respondete, inquam, quomodo Baptismum quod Maximianenses in sacrilego schismate ministrarunt, sine aliqua destructione susceperitis, et in Ecclesiis quas Christus per Apostolos propagavit, datum Baptismum destruatis.

83. Proinde, quod in fine epistolæ tuæ omnia quæ supra latius abs te dicta sunt, breviter percurrere arbitratus es, quo lectoris memoriam recreares, eodem ordine accipe, quam nec te nec alios fallere debeas. Nam et arrogantia non est, vel quærere vel asserere veritatem. Et quod nunquam putas potuisse definiri, non solum a prudentibus et Deum timentibus definitum est, sed etiam vos totum quod sine fine putabatis, Maximianenses suscipiendo finistis. Et vos, non ad contentionem, sed ad collationem vocamus,

¹ Editi, cum eis. Abest, cum, a Mss.

² Editi, quos damnatos. Castigantur ad duos manuscriptos supra laudatos.

Subjungenda hoc loco erant, si reperiri potuissent, tria hæc opuscula; Probationum et Testimoniorum contra Donatistas liber, cujus meminit Augustinus in lib. 2 Retract. cap. 27; Contra nescio quem Donatistam liber, de quo in lib. 2 Retract. cap. 28; Admonitio Donatarum de Maximianistis, liber unus, qui recensetur in lib. 2 Retract. cap. 29.

IN SUBSEQUENS OPUS,

LIBRI II RETRACTATIONUM CAPUT XXXIV.

Eo tempore librum de Unico Baptismo amicus quidam meus, a nescio quo donatista presbytero accepit, indicante quod Petilianus episcopus eorum Constantinensis eum scripserit. Hunc ad me ille attulit, ac vehementer, ut ei responderem, rogavit; et factum est. Librum autem etiam meum, in quo respondi, eundem titulum habere volui, hoc est, de Unico Baptismo. In quo libro illud quod dixi, *Constantinum imperatorem Donatistis criminantibus ordinatorem Cæciliani Felicem Aptungensem, non negasse accusationis locum, quamvis eos in Cæciliani fictis criminibus calumniosos fuisset expertus* (Cap. 46, n. 28); in ordine temporum postea consideratum aliter inventum est (a). Nam prius memoratus Imperator causam Felicis fecit audiri a precon- sule (b), ubi legitur absolutus; et postea ipse Cæcilianum cum accusatoribus ejus auditum comperit innocentem, ubi eos expertus est in ejus criminibus calumniosos. Qui ordo temporum per consules declaratus, multo vehementius in ea causa calumnias Donatarum convincit, penitusque subvertit: quod alibi ostendimus (*Lib. post Collat. cap. 33*). Hic liber sic incipit: *Respondere adversa sentientibus.*

(a) Hinc liquet subsequentem de Unico Baptismo librum prodidisse ante annum 412. Nam in Breviculo Collationis, die 5, cap. 24, quem Breviculum circiter finem anni 411 confecit, significat Augustinus jam tum esse ex Gestorum inspectione deprehensum errorem illum. Præterea nihil toto hoc libro de Collatione Carthaginensi, quæ anno 411, die prima junii habita est cum Donatistis, ipso etiam, in quem liber hic scriptus est, præsentem Petiliano.

(b) Æliano. Vide infra in Appendice.

qui Maximianenses etiam forensibus litibus perculistis. Et in eis qui in Maximiani schismate baptizati sunt, quamvis nequaquam illic baptizari debuerint, tamen Christi Baptismum cognovistis. Et Ecclesiæ fontem aliter debere intelligi, ad quem nisi bonus nullus accedit, acceptato¹ Baptismo quem sacrilegi extra dederant, declarastis. Et majores nostros vel sanctam Ecclesiam quam tenemus, alienis criminibus thurificationis et traditionis, quamvis a vobis nunquam probata sint, tamen pollui non potuisse cogemini confiteri; qui dixistis quod socios Maximiani, quibus ad redeundum dilationem dabatis, ejusdem Maximiani sacrilegi surculi non polluere plantaria: unde nos tanto post nati, multo minus possumus ad eandem traditorum et thurificatorum originem pertinere, si tunc pariter viventium societatem majorum nostrorum maculare non potuit. Et persecutiones quamvis contra veritatem sævissimas nobis facere soleatis, tamen ex aliqua parte Maximianenses persecutionibus correxistis: et eos, quamvis non ipsis jam damnatis data fuerit, tamen post illius dilationis terminum suscepistis: et Baptismum quem foris a vestra communione dederant, quibus dilatione redeundi januam pandebatis, etiam post eandem dilationem cognitum et approbatum non rescidistis. Quare, cum videas nihil a te dici potuisse, quod non hæc una Maximianensium causa refellat atque vincat, da veniam, si quo fortasse verbo durius emisso te offendi; et si Afer in Africa tam magnam Maximianensium causam in capite Africae exortam, meis admonitus litteris tam sero requisisti, nec requisitam, falsa narrantibus vestris, sicut jam cernis, invenire potuisti; timete Deum: tot christianas gentes tam lata per mundum christianam unitate porrectas, ignotorum Afrorum ignotisque criminibus nolite perfundere; et pro pace Christi redite ad Ecclesiam quæ non damnavit incognitos, si pro pace Donati placuit revocare damnatos.

¹ Sic Mss. At editi, accepto.